

**МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ
“ДВАНАДЦЯТЬ ОБРУЧІВ” Ю.АНДРУХОВИЧА**

У статті розглянуто мовностилістичні особливості роману Ю.Андруховича “Дванадцять обручів”; досліджено лексику та синтаксис постмодерного роману; проаналізовано роль художніх засобів (епітет, персоніфікація) в конституції твору.

Ключові слова: постмодернізм, мовна гра, синтаксис постмодерного роману.

The article focuses on the linguistic and stylistic peculiarities of the novel “Twelve circuses” by Yu. Andrukhovich. Lexics and syntax of the postmodern novel has been explored, the role of stylistic devices (epithet, personification) in text composition has been analyzed in the article.

Key words: postmodernism, language game, postmodern novel syntax.

Поетична мова – це сукупність мовних елементів, які утворюють організовану систему виражально-образних засобів художнього зображення дійсності. Використання поетичних традицій свідчить про знання рідної мови, про вміння митця творчо ставитися до того, що стало загальнонаціональним здобутком.

Мовознавці В.Виноградов, В.Іванишин, Л.Ставицька, С.Цаленчук, досліджуючи художній ідіостиль, зазначають, що його опис залежить від художньо-образного аналізу твору й від того, з якими позамовними явищами дійсності співвідносяться ці одиниці. Залежно від індивідуальної естетики слова позамовний світ набуває різних мовновиразових форм в ідіостилі, підпорядковується естетичним законам творення і сприймання художнього тексту, через що утворюються образні словесні ряди (епітети, метафори, порівняння).

Визначення особливостей ідіостилію митця залежить і від урахування художнього методу (літературного напрямку), до якого належить письменник. Сьогодні набуває актуальності лінгвістичний аспект дослідження постмодерних творів сучасних українських письменників: функціонування мовної гри у творчості митців, яка є не лише основою для гри з мотивами та стилями літературних попередників, а й засобом спілкування з читачем, особливості культури мовлення, лексико-фразеологічних, фонетичних, морфологічних, синтаксичних елементів постмодерного роману.

Мета статті – проаналізувати мовностилістичні особливості роману Ю.Андруховича “Дванадцять обручів”: дослідити лексику та синтаксис постмодерного роману, роль художніх засобів (епітет, персоніфікація) у конституції твору.

Постмодернізм як специфічне соціокультурне явище, що визначило загальний стан у царині духовності останньої чверті ХХ століття, приніс із собою новий спосіб світовідчуття. Серед домінантних рис постмодерністської парадигми можна виділити аксіологічний плюралізм, багатовимірність, кліпово-контекстуальні та асоціативно-пародійні закони, змішання різних літературних традицій, норм, пресинг різних дискурсів, а також обов’язковий культ невизначеності, неясності, пропусків, помилок та мовних ігор [4]. В українській літературі постмодернізм представлений творами Е.Андієвської, Ю.Тарнавського, Ю.Андруховича, О.Забужко, літературних угруповань Бу-Ба-Бу, “Пропала грамота”, “Нова дегенерація” та ін. Однією із найяскравіших особистостей постмодернізму, без сумніву, є Ю.Андрухович – культовий український письменник і поет останніх десятиріч.

Аналізуючи постмодерний роман Ю.Андруховича “Дванадцять обручів”, особливу увагу звертаємо на мовностилістичні особливості твору. У художній мові роману Ю.Андрухович виявляє свою індивідуальність: застосовує характерні лексеми, вислови, звороти, речення відзначаються певними особливостями у побудові.

У романі “Дванадцять обручів” Ю.Андрухович змішав різні літературні стилі: бароко, магічний реалізм, український бурлеск і травестію, маньєризм тощо. Так, упливи бароко виявляються у прагненні до карнавалізації, театралізації дійсності, бурлескно-травестійна поетика – у невідповідності між серйозним значенням викладених подій та їхнім “низьким” оформленням, що викликає комічний ефект [3]. Таку техніку письма постмодерністів називають по-різному: мовним пастишем, колажем, прихованим цитуванням, технікою patchwork (“ковдра з клаптів”), центоном тощо. У такий спосіб поет реалізує концепцію “сміхового полюсу” карнавальної культури: у гротесково-екзотичному дійстві та постійній зміні декорацій читач упізнавав механізм карикатурного життя постколоніального існування. Наслідок цього – гра з читачем, що реалізується на всіх мовних рівнях. Так, на фонетичному рівні автором стимулюється гра звуками, через що текст набуває дещо іронічного звучання: *“Шо Йо – то Йо: “Гурт”! Фірма “Гурт” – найкращі ЙОГУРТИ з карпатських полонин”* [1, с.32]; *“...між станціями (...) на путях лежала корова (чорний ніби смола смольний ебонітовий апарат, а також далека від досконалості диспетчерова дикція все ж залишають сумніви, чи справді корова (колода? колона? колода?)”* [1, с.27].

Мову роману Ю.Андруховича “Дванадцять обручів” характеризує тенденція до чіткого та лаконічного висловлювання, що призводить до створення звичайних та оказіональних складних слів: *“Це професор Доктор (бувають і такі прізвища в Галиччині!) дослідник алхемії слова, антоничезнавець, хоч сам і стверджує, що радше антоничіянець”* [1, с.35]; *“Прикметно те, що по них було подано той самий джипоїдний автомобіль з тим самим військовим кразівським двигуном”* [1, с.239]. З їх допомогою автор досягає мовної яскравості, а також виразності, унаочнення мовлення.

Важлива роль у досягненні лаконічності змісту, а водночас й простоти, належить розмовним елементам. Наприклад, в уривку *“Не цілком упевнено просуваючись між алюмінієвих столиків і стільців у підсвічуваній цвєтомузикою півтемряві, Карл-Йозеф Цубруннен пам’ятав, що з нього пляшка, яку він передовсім повинен тут купити. Всередині бавилось якесь молоде товариство (так, спортивні костюми й лосіни, і ты называла меня своим солнечным зайчиком), його кілька разів зачепили ліктями, поки він пробивався до стійки серед танцівників”* [1, с.210] використанням автором просторічної лексики увиразнює мову твору, надаючи їй специфічного місцевого колориту.

Компоненти роману Ю.Андруховича “Дванадцять обручів” сприяють функціональній активізації слів зі звуковою або колірною семантикою. Звідси – художній текст виявляється як система художньо-зображальних засобів – тропів, як певна стилістична структура.

Роман “Дванадцять обручів” насичений епітетами, що підкреслюють ставлення автора до того чи іншого явища. У романі Юрія Андруховича вони набувають символічного відтінку, наприклад, “сад” уособлює міфопоетичну опозицію відмирання / народження: *“...то був дрімучий сад, (...) – на похилому пагорбі, захаращений виткими рослинами і всіма відтінками зеленого, занушений і задушливий сад, ціле солов’їне місто з дванадцятьма ріками та зоряним небом, і в цьому зміїно-млосному просторі, між сьомою та восьмою водою, височів обвитий мохом і порослий липкими запаморочливими квітами постамент, навколо якого звивалися дві жіночі постаті”* [1, с.164].

Важлива роль у романі “Дванадцять обручів” належить персоніфікованим образам. Ю.Андруховичем використовується прийом персоніфікації, хоча автор і намагається зображати події нейтрально.

У романі “Дванадцять обручів” персоніфікований образ місяця – безпосереднього учасника подій – розвивається через образ місяця-спостерігача: *“Навіщо ти йшла за*

мною, навіщо ти бігла схилом униз, навіщо ми були разом, запитував Карл-Йозеф, хоч і не сподівався жодної відповіді. Навіщо ти сказала про отой місяць, вимагав правди Карл-Йозеф. Адже коли серед ночі хтось каже іншому про місяць, то це означає їхню близькість, чи не так? Адже коли двоє дивляться знизу на місяць, то між ними виникає щось більше, вірно? Я ніколи не говорив би про місяць комусь, мені байдужому. Я ніколи не біг би услід за кимось, мені байдужим. Рома мовчала, в неї не було слів” [1, с.206].

Важливим стилетвірним засобом ідіостилію Ю.Андруховича постає своєрідне синтаксичне оформлення роману. Разом із лексикою синтаксис є одним із найважливіших засобів, що створює стиль художнього твору й тісно поєднаний зі змістом висловлювання. Синтаксис роману “Дванадцять обручів” варіюється від уламків речень до великих складно-підрядних структур. Взаємозв’язок між реченнями підтримується не стільки граматичними, скільки семантичними засобами: синтаксичні одиниці продовжують та доповнюють одна одну своїм значенням. Це яскраво представлено в такому фрагменті: “Отже, провалля, а відтак, приблизно навпроти моста, від шосейки відгалужується ще одна дорога, точніше шлях, чи навіть Шлях, тобто якась лісорубська стежка, вона петлятиме обабіч Поточку вгору за його течією, здіймаючися вище і вище, але нею йти не треба, бо там – кінець кінців, 13-й кілометр, глухий кут з останньою на світі кнайпою для тих-таки лісорубів чи сновид” [1, с.60]. Конструкція обтяжена відокремленими компонентами, уточненнями, що певною мірою ускладнює сприйняття тексту. Поряд із цим, нагромадження синтаксичних засобів точніше передають почуття, автора, докладніше доносять його думки читачеві.

Отже, системну взаємодію мовностилістичних засобів постмодерного роману Ю.Андруховича “Дванадцять обручів” зумовлено ідейно-естетичними завданнями твору. Адже, сукупність зображально-виражальних засобів митця є ефективною, коли закономірно поєднується в художню мотивовану систему. Постмодерністська ж свідомість не тільки в мистецькому, а й у суто світоглядному сенсі активно самостверджується в усіх царинах життєвої практики людства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухович Ю. Дванадцять обручів. – К.: Критика, 2006. – 275 с.
2. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти / За наук. ред. Олександра Галича. – К.: Либідь, 2001. – 488 с.
3. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн. – К.: Критика, 2005. – 264 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром’як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: ВІД “Академія”, 1997. – 752 с.
5. Українська мова: Енциклопедія / Кер. науково-редакційної підготовки М. П. Зяблюк. – К.: Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. – 823 с.
6. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В.М.Русанівський, О.О.Тараненко (співголови), М.П.Зяблюк та ін. – К.: Укр. енциклопедія, 2000. – 752 с.